נושאים באגרות הראי"ה

צמחונות ובעלי חיים

13 אגרות · כרכים א', ג'

הנושא בקצרה, הנושאים המרכזיים שבו ומה מלמדות האגרות,

ורשימת כל האגרות שבנושא עם תקציר קצר (גרסה מקוצרת, בלי נוסח האגרות)

igrot.shlomo-aviner.net

הנושא בקצרה

באגרות אין דיון שיטתי בצמחונות. הרב קוק כתב את משנתו בעניין במקום אחר, במאמרים שנקבצו בקונטרס 'חזון הצמחונות והשלום'. אבל באגרות, ובמיוחד באגרותיו לבנו, הרצי"ה, בשנים תרע"ו-תרע"ח (1916-1918), כשהאב בלונדון והרצי"ה בשווייץ, מתגלה איך הדברים נראים למעשה: מה היחס לבעלי החיים, האם להימנע מאכילת בשר, ומדוע תלמיד חכם צריך ללמוד לשחוט.

שלושה קווים חוזרים באגרות. הראשון: לבעלי החיים יש ערך משלהם, ולעתיד הם עתידים להשתלם, עד אשר "לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי" (כרך א', אגרת צ). השני: אכילת בשר "מוכרחת עדיין להיות נוהגת בעולם" (כרך א', אגרת קעח), כי האנושות אינה "מוכשרה עדיין לנזירות מבשר" (כרך ג', אגרת תתסח). והשלישי: אין להימשך אחרי תנועת צער בעלי חיים של זמנו, שברובה יש לדעתו "טינא גנוזה של שנאת הבריות" (כרך ג', אגרת תתב).

לבעלי החיים יש חלק ועתיד

גם בעלי החיים אינם רק כלי בידי האדם. יש להם, לפי מדרגתם, חלק בבחירה, וזה יסוד השתלמותם בעתיד. ואת השחיטה רואה הרב קוק כחלק מתהליך שמרומם "את האדם ואת החיים יחד".

כרך א', אגרת צ: לר' בנימין מנשה לוין ולר' משה זיידל, תלמידיו: אין יסוד לשלילת הבחירה מבעלי החיים לגמרי. הם אינם רחבים בבחירה כאדם, אבל לכל חי יש חלק בבחירה לפי כשרונו, וזה יסוד השתלמותו בעתיד, כשיתקיים "לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי".

"אבל יש לכל חי לפי מדת כשרונו ג"כ חלק בבחירה"

כרך ג', אגרת תתלט: לבנו הרצי"ה, אחרי שסיים ללמוד שחיטה: הרב קוק מסביר את סדר הדורות. אחרי שהאדם ירד ממדרגתו, התורה רוממה אותו מבין החיים - ואחר כך, דרך קדושת המינים הכשרים, גם השחיטה נעשית דרך שמרוממת את הכול.

"שדוקא שבילים הללו הם הם המרוממים את הכל, את האדם ואת החיים יחד"

אכילת בשר בזמן הזה

הרב קוק אינו רואה בהימנעות מבשר מדרגה ראויה לזמן הזה. כשהרצי"ה צמצם את אכילתו, הרב קוק שאל אותו שוב ושוב על כך, וביקש שיקפיד על בריאותו.

כרך א', אגרת קעח: לר' בנימין מנשה לוין: השחיטה ואכילת בעלי חיים עדיין נחוצות בעולם, אבל ראוי שבהלכות שחיטה וטריפות ייכנס בה "אור אצילי".

"אע"פ שהשחיטה, ובכלל אכילת בע"ח, היא מוכרחת עדיין להיות נוהגת בעולם"

כרך ג', אגרת תשצד: לבנו הרצי"ה: הרב קוק מבקש לדעת בפרטות איך הרצי"ה אוכל, אם הרצי"ה אוכל בשר, ואיך הדבר משפיע על בריאותו.

"ההנך אוכל בשר, בכלל, או דוקא עוף, בשבת, ואולי גם בחול"

כרך ג', אגרת תתב: לבנו הרצי"ה: עיקר כוונתו שהרצי"ה יבדוק שההימנעות מבשר לא תגרום לשום חולשה בגוף ובנפש.

"אם לא תגרום מניעת אכילת בשר חלילה שום רפיון כל דהו בהתפתחות האומץ הגופני והנפשי"

כרך ג', אגרת תתס: לבנו הרצי"ה: בין שאר השאלות, הרב קוק שואל אם הרצי"ה כבר שוחט בפועל, ומה סדר אכילתו.

"ואיך הוא סדר אכילתך"

כרך ג', אגרת תתסח: לבנו הרצי"ה: ר' אברהם קמחי התאונן שהרצי"ה ממעט לאכול. הרב קוק מבקש שישמור על בריאותו, ובפרט שיאכל בשר, לפחות מרק בכל יום.

"כי לפי דעתי איננו, ולא האנושיות בכללה מוכשרה עדיין לנזירות מבשר"

תלמיד חכם והשחיטה

באגרת משנת תרס"ט כותב הרב קוק שאין זה ראוי שתלמיד חכם יעסוק דרך קבע בשחיטה (כרך א', אגרת קעח). אבל ללמוד את השחיטה, ואף לשחוט בפועל, הרב קוק מעודד את בנו שוב ושוב, משום שחז"ל מנו אותה "בין שלשת הדברים שת"ח צריך שילמדם" (כרך ג', אגרת תתלט).

כרך א', אגרת קעח: השחיטה ראויה "להעשות ע"י אנשים שלא הגיעו עדיין להמדה של התעדנות ההרגשה", ובעלי המוסר והדעה יפקחו שלא תהיה ההמתה ברברית. הרב קוק משבח את מנהג יוצאי מרוקו, שבו החכם בודק את הסכין והטבח שוחט.

"אין זה מסכים עם רגשי הלב הצלולים"

כרך ג', אגרת תשפא: לבנו הרצי"ה: האם התחיל ללמוד שחיטה, ואולי כבר שחט עוף? הרב קוק רוצה שירכוש את המלאכה כאחת משלושה דברים שתלמיד חכם צריך ללמוד.

"יהי' לי לרצון כי תרכש לך עוד חד מהני תלת שת"ח צריך שילמד אותם"

כרך ג', אגרת תשפד: לבנו הרצי"ה: הרב קוק מסכים לדחות את תחילת הלימוד עד אחרי החגים, כי מי שמתחיל במלאכה כזו, ובפרט בעל רגש, צריך מנוחת רוח.

"בפרט לבעל רגש ופיוטיות, צריך לה"

כרך ג', אגרת תשצט: לבנו הרצי"ה: הרב קוק שואל איך הרצי"ה מרגיש בין נפשו לבין מלאכת השחיטה, שאצל אנשי מחשבה עדיני רגש היא דורשת גבורת נפש.

"צריכה היא רצון אמיץ, וגבורת נפש נלבבה ברוכה בעוז ומתינות תכונית"

כרך ג', אגרת תתלד: לבנו הרצי"ה: הרב קוק מבקש לדעת על לימודיו, וגם על השחיטה, שהרצי"ה חשב לעסוק בה.

"וענין השחיטה אשר חשבת אם עסקת בה"

כרך ג', אגרת תתלט: לבנו הרצי"ה: שמחה גדולה על שסיים את לימוד השחיטה למעשה, ותודה לרב ד"ר אשר, שהדריך אותו.

"שזכית לגמור את למוד השחיטה למעשה ולקיימה בפועל"

כרך ג', אגרת תתנב: לבנו הרצי"ה: הרב קוק מזרז אותו לא לעזוב את השחיטה, אחרי שכבר רכש את צדה המעשי.

"הנני מוצא לנכון לזרזך שלא תעזבנה"

כרך ג', אגרת תתנג: לבנו הרצי"ה: שוב, שלא יעזוב את המלאכה וישתמש בה כראוי.

"אקוה שלא תעזוב את התלמדותך בהשחיטה"

זהירות מתנועת צער בעלי חיים

כרך ג', אגרת תתב: לבנו הרצי"ה: אין ללכת שבוי אחרי תנועת צער בעלי חיים, שמקומה "במחנה האפל של שונאי ישראל" מוכיח את טיבה. עם זאת, ניצוץ אורה זה חודר לפעמים אצל "גדולי קדושי רוח". ורעיון "העלאת נפש הבהמית" שבסוד התורה נותן לכל חי יותר "מכל מה שתוכל כל חמלה חנוקת רוח לתן".

"שרובם כמדומה יש במעמקי רוחם טינא גנוזה של שנאת הבריות"

מה מלמדות האגרות

לא לדלג מדרגות. אכילת בשר "מוכרחת עדיין להיות נוהגת בעולם" (כרך א', אגרת קעח), והאנושות אינה "מוכשרה עדיין לנזירות מבשר" (כרך ג', אגרת תתסח).

רגישות בלי חולשה. הרב קוק מכיר בכך שהשחיטה קשה לבעל רגש, ודורשת "רצון אמיץ, וגבורת נפש" (כרך ג', אגרת תשצט), אבל אינו רוצה שההימנעות מבשר תגרום "שום רפיון" (כרך ג', אגרת תתב).

חמלה אמיתית. לא כל חמלה על בעלי חיים היא טהורה: יש בה לפעמים "טינא גנוזה של שנאת הבריות". הרעיון של העלאת הנפש הבהמית נותן לאושר כל חי יותר מכל "חמלה חנוקת רוח" (כרך ג', אגרת תתב).

חזון לעתיד. לבעלי החיים חלק בבחירה, וזה "יסוד השתלמותו בעתיד" (כרך א', אגרת צ).

הרב שלמה אבינר על הנושא

במאמרו על צער בעלי חיים ומזון מן החי מונה הרב אבינר את הקשיים שבגידול התעשייתי של בעלי חיים, ומבהיר שאכילת בשר מותרת, אף שלפי הרב קוק לעתיד לבוא ישוב האיסור שהיה לאדם הראשון. לפי הרמ"א מותר לצער בעלי חיים לצורך אמיתי של האדם, אך מכמה פוסקים עולה שיש כאן מידת חסידות, ולכן המצב הנוכחי צריך תיקון. (מקור: צער בעלי חיים ומזון מן החי (אבינרפדיה))

"האם לשיטת הרב קוק יש להיות צמחוני?" - במלואו, בלשונו של הרב אבינר: האם לשיטת הרב קוק יש להיות צמחוני? הצמחונות כחזון עתידי, ומדוע אי אפשר לדלג מדרגות. (מקור: מתוך ספרי הרב)

האגרות שבנושא

13 האגרות שבנושא, לפי סדר הכרכים, כל אחת עם תקציר קצר. הנוסח המלא - באתר ובחוברת המלאה

כרך א', אגרת צ ר' בנימין מנשה לוין ור' משה זיידל · י"ז שבט תרס"ה - יפו

הרב קוק משיב על שאלות במחשבה. הרב קוק מסביר שדרישת הלכות דעות אינה פלפול של קושיה ותירוץ, אלא הרחבת השקפות כלליות, ושאת הפרטים המעשיים בדיני נפשות היו מכריעים בתי הדין בשעתם. הרב קוק דן בעבדות ככורח טבעי שהולך ופוחת עם התפתחות התעשייה, בייחודו של כנען, בדאגה לרווחניות העבד, בטעם איסור שעטנז דווקא בצמר ופשתן, ובבחירה אצל בעלי חיים.

כרך א', אגרת קעח ר' בנימין מנשה לוין · ז' טבת תרס"ט - יפו

הרב קוק מתייחס לצערו של לוין על אנרכיסטים יהודים: כשיתגלה שכל חלק טוב באנרכיה נמצא בשלמות בטהרת הישראליות, תקיף האורה הישראלית גם את 'האנרכיסטים שלנו'. כל שיטה צדה נפשות בצד הטוב שבה, ולכן יש למצוא את ניצוצי האור בכל שיטה. בעניין סירכות הריאה: הספרדים בארץ מחמירים כבית יוסף, ויוצאי מרוקו מתירים בנפיחה, דרך שקרובה יותר לתלמוד. אצלם הטבח שוחט והחכם רק בודק, וזה נכון יותר, כי לא ראוי שאיש רוחני יעסוק דרך קבע בהמתת בעלי חיים. בסוף הרב קוק שואל על עבודתו הספרותית של לוין, על 'התחכמוני' ועל האגודה.

כרך ג', אגרת תשפא בנו, הרב צבי יהודה · כ"ו מנחם אב תרע"ו - הרוגייט

הטיפולים נמשכים: מים, אמבטיות, מזרקות ושפשוף חשמלי. הרב קוק ישמח אם הרצי"ה ישתתף בספר השנה. האם הרצי"ה החל ללמוד שחיטה? מלונדון הוכרז עם רבנים תענית ציבור בערב ראש חודש אלול על צרות הזמן. 'חודש אלול... יהיה למעיין ישועה'.

כרך ג', אגרת תשפד בנו, הרב צבי יהודה · כ"ג אלול תרע"ו - לונדון

ברכת שנה טובה. בהרוגייט הבריאות השתפרה מעט, אבל המבקרים מעייפים. בסעודה שלישית דיבר על שלוש תקופות: לפני עבודה זרה; תקופת 'יצרא דעבודה זרה' והמלחמה בו; ותקופת החיוב הטהור אחרי ביעורו. 'אנוכי' ו'לא יהיה לך' יתאחדו ב'אנוכי לבד'. העולם 'מתבסם' בפנימיותו. כל עלייה פנימית מחלישה את המרץ השלילי, ולכן הדורות נחלשים בגלוי אך מתעלים בגנוז. בר־טוביה יעבוד בשני העיתונים.

כרך ג', אגרת תשצד בנו, הרב צבי יהודה · י"ב כסלו תרע"ז - לונדון

הרב קוק שואל על בריאות הרצי"ה ואכילתו. הערות: מניעת לימוד זכות מעדים (סנהדרין לד) - כי עדים שקרנים יסמכו על כך, ויתרבו חיובים בחינם; הנאת מעיים וגרון לפי רש"י ותוספות; גיד הנשה. הרב קוק מבקש שיכתוב באותיות ברורות. הרב קוק עסוק בהקמת 'התאגדות כללית לתקומת היהדות' בעיר ובמדינה.

כרך ג', אגרת תשצט בנו, הרב צבי יהודה · י"א טבת תרע"ז - לונדון

'הכנסייה הישראלית' שהקים מתקדמת. הרב קוק שואל אם הרצי"ה לומד שחיטה בפועל, ואיך הרצי"ה מרגיש, כי לאדם עדין רגש זה דורש 'רצון אמיץ וגבורת נפש'. מ'ריש מילין' נדפסו שני גיליונות, ויש עיכוב בדפוס של ד"ר זלקינד.

כרך ג', אגרת תתב בנו, הרב צבי יהודה · כ"ג טבת תרע"ז – לונדון

מאמריקה הוצע לאגד את כל בני הארץ בגולה, והרב קוק נוטה להסכים, אף שקשה לאחד את הסוגים השונים. הלכה: מותר לסגור את הצינור הפרטי של הגז אחרי שהכללי כבר סגור – 'כל שאינו מחוסר צידה'. על אכילת בשר: הרב קוק מזהיר שלא תגרום חולשה, ושלא ללכת אחרי 'תנועת צער בעלי חיים', שברובה יש 'טינא גנוזה של שנאת הבריות', כפי שמעיד מקומה אצל שונאי ישראל. רעיון 'העלאת הנפש הבהמית' בסוד התורה נותן לחי יותר מכל 'חמלה חנוקת רוח'.

כרך ג', אגרת תתלד בנו, הרב צבי יהודה · ב' תמוז תרע"ז – לונדון

הרב קוק מבקש לדעת על לימודי הרצי"ה ועל השחיטה. הרב קוק מזכיר את רגעי הפחד בלונדון (ההפצצות). הם ייסעו שוב להרוגייט.

כרך ג', אגרת תתלט בנו, הרב צבי יהודה · כ"ח מנחם אב תרע"ז – הרוגייט

הרב קוק שמח שהרצי"ה סיים ללמוד שחיטה בפועל. השחיטה מסמלת את הדרך: 'כירק עשב נתתי לכם את כל' – אחרי ירידת האדם, ומתוך 'ארסיות החיים הירודים' מתגלים הרחמים, והכול מתרומם. תודה לד"ר אשר שהדריך אותו. על החלפת מקום: לא להצטער, הכול לטובה. חידוש בסוגיית בר פדא (נדרים כט) והר"ן.

כרך ג', אגרת תתנב בנו, הרב צבי יהודה · כ"ז מרחשוון תרע"ח – לונדון

הצהרת הממשלה 'להקים ניר ישראל על אדמתו' הרהיבה רבבות. 'מה נפלאו תהלוכות עצת ה'' שהביאו אותו דווקא לאנגליה, 'מקום הריכוז לראשית הצעדים'. יש להתכונן 'בטוהר לב ובגבורת נפש' לגדולות. הלכה: אין לטייל במקום שיש בו חשש סכנה, אפילו רחוק – רק לפרנסה (מועד קטן יד, ירושלמי). אל יעזוב את השחיטה.

כרך ג', אגרת תתנג בנו, הרב צבי יהודה · ד' חנוכה תרע"ח – לונדון

ככל שהמצב החדש מתרגל, 'החשבון הצלול' מראה יותר את הודו. הרב קוק מסכים שהרצי"ה יעבור מקום (לסנט גאלן), ומקווה שהשפעת ביקורם שם נשארה. על החובות לקמחי ולוויסבורד: הכסף הולך כעת לפיקוח נפש של המשפחה בארץ. שיתמיד בשחיטה.

כרך ג', אגרת תתס בנו, הרב צבי יהודה · ו' טבת תרע"ח – לונדון

בלונדון 'נעשים דברים גדולים לעתידותנו', ו'חובתנו להאיר את הדברים'. ידיעות מהארץ מעודדות, ויש מכתב על התארגנות הפועלים. הם ישלחו סכום דרך סלוצקין.

כרך ג', אגרת תתסח בנו, הרב צבי יהודה · ז' שבט תרע"ח – לונדון

מדוע הרצי"ה ממעט לכתוב? צריך שקול 'רוח ישראל האמיתי' יישמע, וזה אפשרי רק בהתארגנות של 'יראי ה' – לכן הכין את 'דגל ירושלים'. השאלה: 'למה ילכו בראש הרחוקים מיהדות'? הצד החומרי בהכרח בידי השקועים בחומר, אבל בתוכו צריכה להיזרק נשמה אצילית. קמחי התלונן שהרצי"ה ממעט לאכול – 'האנושות... אינה מוכשרת עדיין לנזירות מבשר'.